

Vicis de mal treure. La corrupció electoral a la província de Barcelona durant els últims compassos de la Restauració

INTRODUCCIÓ

L'any 1920, l'advocat Francisco Aguado Arnal publicava una obra fins ara poc estudiada, la *Jurisprudencia electoral del Tribunal Supremo, 1910-1916*¹, on recollia –de manera parcial– i estudiava la resposta donada a les denúncies per frau formulades arreu d'Espanya en les tres eleccions al Congrés dels Diputats entre 1910 i 1916. En aquesta comunicació estudiarem els casos que hi apareixen que afecten la província de Barcelona, on, malgrat el trencament del sistema del torn a la Ciutat Comtal des del 1901 i la progressiva industrialització i urbanització de tota l'àrea provincial, la corrupció electoral no va deixar de produir-se, ni per part de les forces dinàstiques ni per part dels partits polítics renovadors.

UN SISTEMA IMPREGNAT PER LA CORRUPCIÓ

Després d'un període accidentat però generalment democratitzador com va ser el Sexenni Democràtic (1868-1874), la imposició del sistema de la Restauració borbònica (1875-1923) va suposar el triomf d'una “autèntica reacció conservadora encaminada a assegurar la participació exclusiva de les minories propietàries en la vida política” espanyola². Dissenyat pel polític conservador Antonio Cánovas del Castillo i establert a la Constitució de 1876, el sistema de la Restauració buscava donar continuïtat al repartiment de les majories parlamentàries des del poder –tal com ja havia passat al llarg del segle XIX en la política espanyola–, però també volia innovar en un punt: malgrat haver nascut després del pronunciament del general Martínez Campos (el de Sagunt, ocorregut el 29 de Desembre de 1874), volia acabar amb l'intervencionisme militar en la política espanyola i així evitar un element d'instabilitat que havia fet molt mal al regnat d'Isabel II (1833-1868). Havien de ser, per tant, els dos principals partits polítics del període i el monarca els que decidissin quan tocava canviar de govern (la incipient opinió pública jugava només un paper difús en aquest

¹ Francisco AGUADO ARNAL: *Jurisprudencia electoral del Tribunal Supremo, 1910-1916*. Bilbalo, Zubiri y Zarza Hermanos Impresores, 1920

² Àngel DUARTE: *La España de la Restauración (1875-1923)*, Barcelona: Hipòtesi, 1997, p. 9. La traducció, com totes les que segueixin al llarg del text, és meua.

aspecte), constituint-se així una alternança pacífica que pels actors que implicava seria coneguda com el “torn dinàstic”. Així doncs, els governs no canviaven com a resultat d’unes eleccions, sinó que les eleccions es produïen per tal de validar un canvi ja decidit i aplicat abans de la seva celebració. És per això que les primeres accions d’un nou gabinet executiu no eren mai pròpiament de govern, sinó de preparació d’uns nous comicis –tal com descriu Ramón Villares, en el sistema de la Restauració “s’invertien els passos d’un procediment propi d’un sistema parlamentari”³, i el poder executiu no era resultat de la voluntat dels ciutadans, sinó d’una decisió prèvia parlamentària. Per tal de garantir-se una alternança al poder pacífica calia, doncs, recórrer al falsejament sistemàtic dels resultats electorals, opció fàcil d’aplicar en una societat encara rural com era l’Espanya del darrer quart del segle XIX⁴, on les institucions tradicionals –monarquia, Església, exèrcit, família...– tenien un gran poder encara.

Tal com passava al mateix temps a gairebé tot l’arc del sud d’Europa⁵, la manca de consciència ciutadana –en altres paraules, la desmobilització política pròpia d’una societat encara de classes i no de masses– de la població espanyola permetia que el sistema de la Restauració espanyola s’establís sobre un conjunt de xarxes de caràcter clientelar que tenien en el frau electoral una de les claus del seu funcionament. La manipulació de les votacions, com veurem més endavant, es podia dur a terme de formes molt diverses, i no es va veure afectada –com a mínim, inicialment– per la recuperació del sufragi universal masculí, l’any 1890⁶. Una bona mostra que l’ampliació de sufragi era simplement un augment del nombre de votants i no un gest democratitzador la tenim en la intervenció parlamentària d’Álvaro de Figueroa, Conde de Romanones, l’any 1889 al Congrés dels Diputats mentre es debatia aquesta llei. Concretament, Romanones –que l’any 1882 havia realitzat un estudi sobre el sistema polític de la Restauració titulat *Biografía de los partidos políticos*– s’exclamava davant dels

³ Ramón VILLARES: *Restauración y Dictadura*, Volum IX de la *Historia de España* dirigida per Josep FONTANA i Ramón VILLARES, Barcelona: Crítica-Marcial Pons, 2009, p. 98

⁴ L’any 1890, el 70% de la població espanyola vivia encara en localitats de menys de 10.000 habitants, mentre que l’any 1900 només un 9% ho feia en ciutats de més de 100.000 habitants. Així mateix, entre 1877 i 1900 la població dedicada al sector primari no va baixar del 64%, mentre només un 17,4% treballava al secundari. Àngel DUARTE, *La España...*, p. 33

⁵ Una interessant comparativa entre el cas espanyol i el portuguès d’aparició recent és el llibre de Javier MORENO LUZÓN i Pedro TAVARES DE ALMEIDA (eds): *De las urnas al hemiciclo. Elecciones y parlamentarismo en la Península Ibérica (1875-1926)*, Madrid, Marcial Pons, 2015

⁶ Sobre un total de 17 milions d’habitants, a partir de les eleccions de 1891 el sufragi va passar de 800.000 a 5 milions d’electors. De 1876 a 1890, només podien votar els majors de vint-i-cinc anys que paguessin una quota mínima de 25 pessetes en concepte de contribució territorial o 50 pessetes de subsidi industrial. Tal com assenyala Àngel Duarte, aquesta diferència estava orientada a reduir la influència de l’Espanya industrial. Àngel DUARTE, *La España...*, p. 16

seus col·legues: “¡Evitar por completo la intervención de las autoridades en las elecciones, cualquiera que sea la índole de aquéllas! Señores Diputados, conociendo lo que es el organismo político, y sobre todo conociendo lo que es España, venir a pedir que las autoridades dejen de intervenir por completo en las elecciones es verdaderamente pedir un imposible”⁷.

I és que en un país encara tan poc modern com l'Espanya de la Restauració, els partits polítics no tenien la coherència ideològica i l'estructura d'enquadrament dels d'avui en dia, sinó que més aviat constituïen associacions de notables que recorrien a aquesta manipulació electoral per tal d'assolir un càrrec públic des del que gestionar els recursos estatals en benefici propi i per tal d'ampliar la clientela política que tinguessin al seu càrrec. En un sistema piramidal com el de la Restauració⁸, com més clients es tenien, més poder s'acumulava i més es podia repartir per mantenir *l'estatus* adquirit. Una bona mostra d'aquest comportament és –per posar només un exemple– el cas del propi Conde de Romanones, que tenia Guadalajara com a feu electoral i que abans dels trenta anys ja havia aconseguit arribar diputat a Corts, regidor de l'Ajuntament de Madrid i, gràcies a la seva privilegiada posició, tenir col·locades fins a dos-cents fidels a diverses entitats que depenien d'aquestes institucions⁹.

Les xarxes del clientelisme polític a l'Espanya de finals del segle XIX funcionaven a través de tres instruments complementaris: la circumscripció electoral –normalment uninominal–, dissenyada habitualment per afavorir el pes de l'electorat rural sobre els districtes urbans d'orientació republicana; l'*encasellat* elaborat pel ministeri de Governació –col·locació del candidat desitjat a la casella (escó) segons acord previ entre els partits, encara que fos completament aliè a la terra que havia de representar (aquests darrers són els diputats *cuneros*)– i la mobilització de recursos públics i privats per garantir l'elecció del candidat desitjat. L'adulteració dels resultats electorals –feta normalment preventivament– podia realitzar-se ja fos mitjançant la negociació, la corruptela o l'ús de la força –que de tots ells, era el recurs menys comú.

⁷ Citat a Javier MORENO LUZÓN: *Romanones. Caciquismo y política liberal*, Madrid, Alianza Editorial, 1998, p. 54

⁸ Per un anàlisi sintètic del funcionament del sistema de la Restauració i de les pervivències del clientelisme i la corrupció política i econòmica, consultar Jaume MUÑOZ JOFRE: *La España corrupta. Breve historia de la corrupción (de la Restauración a nuestros días, 1875-2016)*, Granada, Comares, 2016

⁹ Javier MORENO LUZÓN, *Romanones...*, p. 60. En acabar la seva vida, i després d'haver sigut disset cops ministre i ocupat en tres ocasions diferents la presidència del govern espanyol, Romanones havia acumulat una de les principals fortunes d'Espanya.

L'ESQUERDA CATALANA

Com hem explicat, la configuració dels pesos electorals del sistema de la Restauració tendia a marginar les zones industrialitzades en benefici de les rurals, de més fàcil domini social. Dins aquest esquema, Catalunya quedava, per la seva creixent industrialització, sub-representada políticament¹⁰, i amb el pas dels anys desenvoluparia una lògica política pròpia, però no per això deixava de reproduir alguns dels esquemes més característics del període durant molt de temps¹¹. Els nivells d'abstenció, per exemple, eren perfectament homologables als de la resta de l'Estat¹²: a Barcelona, les eleccions generals de 1899 només van aconseguir mobilitzar un 9% d'un electorat conscient de la futilitat del seu vot, impressió que confirmaria la depuració del cens que aquell mateix any impulsaria a la Ciutat Comtal l'alcalde Bartomeu Robert (el popular "Doctor Robert"), que va significar l'eliminació de 27.000 electors falsos¹³, quan el total de població era de només 537.354 habitants¹⁴.

Com explica Gemma Rubí, a partir de l'eliminació del sufragi restringit, les ciutats catalanes van anar transformant les seves concepcions polítiques de manera esglaonada. L'evolució cap a una lògica de competitivitat electoral pròpia de les societats de masses va fer evolucionar, però no va aniquilar, el caciquisme: el control del vot va deixar-se de realitzar a nivell individual, per passar-se a fer a través de la societat civil organitzada. Així doncs, segons aquesta autora, a Catalunya

En l'etapa de transició de vella a nova política, el component clientelar no tan sols va persistir sinó que va mudar la naturalesa. De forma gradual, va intentar-se atreure no només als notables

¹⁰ En benefici d'altres regions sobre-representades com Galícia. Un bon estudi de conjunt sobre aquesta qüestió el va elaborar José VARELA ORTEGA (dir): *El poder de la influencia. Geografía del caciquismo en España*, Madrid, Centro de Estudios Políticos y Constitucionales, Marcial Pons, 2001

¹¹ De fet, aquesta marginació de l'àmbit urbà i industrialitzat es repetia a escala catalana: dels 44 diputats que Catalunya enviava a Corts en les eleccions de 1899 a 1923, només 11 corresponien a Barcelona. Maria Gemma RUBÍ i CASALS: *Els catalans i la política en temps del caciquisme. Manresa, 1875-1923*, Vic, Eumo Editorial, 2006, p. 48

¹² A les eleccions municipals i provincials de 1877 no s'havia sobrepassat el 10% de participació, i la majoria dels votants van ser funcionaris. Aquesta dinàmica es mantindria al llarg de tot el segle XIX i part del XX, estant situada la participació al voltant d'un 33% de mitjana al tombant de segle. José VARELA ORTEGA, *Partidos, elecciones y caciquismo en la Restauración (1875-1900)*, Madrid: Marcial Pons, 2001, pp. 151-152 y 162

¹³ Totes dues xifres a Borja DE RIQUER: "Propietaris, advocats i polítics. Els gestors de la gran Barcelona", dins Cèlia CAÑELLAS i Rosa TORAN: *Els governs de la Ciutat de Barcelona (1875-1930): Elecciones, partidos i regidores. Diccionario biográfico*, Barcelona, Ajuntament de Barcelona, 2013, p. 10

¹⁴ Dades disponibles a <http://www.bcn.cat/estadistica/catala/dades/anuari/cap02/C020101.htm> (consultat el 15/X/2017)

del torn, sinó a les mateixes masses, organitzades en associacions que defensaven els seus propis interessos. Va sorgir així un nou tipus de clientelisme que havia de satisfer als agents que tenien poder social, com els propietaris rurals, els fabricants o els eclesiàstics, però també als interessos organitzats de la classe obrera, dels petits industrials, dels comerciants, camperols, dependents de comerç, de la indústria, dels oficis, etc¹⁵.

Els partits dinàstics mai van ser estructures sòlides ni tenir una implantació real a Catalunya, però la seva progressiva pèrdua d'escons a les eleccions generals¹⁶ es va deure tan a aquest fet com a l'assumpció per part de les fores renovadores –la Lliga Regionalista, el Partit Republicà Radical, etc.– de les males praxis electorals que usaven els seus adversaris. En efecte, els casos que recull la recopilació de Francisco Aguado Arnal de denúncies de frau electoral davant del Tribunal Suprem –òrgan competent en la matèria des de la reforma de la Llei Electoral el 1907– així ho corroboren.

LES CONTINUITATS DEL FRAU ELECTORAL A LA PROVÍNCIA DE BARCELONA

La combinació de la neteja del cens que havia impulsat l'alcaldia de Bartomeu Robert i l'ampliació del cos electoral deguda a l'annexió a la Ciutat Comtal de diverses poblacions del Pla van permetre que a les eleccions generals de 1901–les de la victòria de la candidatura d'“Els quatre presidents”, en les que també va irrompre el lerrouxisme– es produís el trencament del torn dinàstic a Barcelona, un fenomen que va quedar aïllat a escala estatal i que va tardar a tenir rèplica a la resta de la pròpia província barcelonina i del territori català¹⁷. Però com dèiem abans, les transformacions socio-econòmiques que s'experimentaven a Catalunya a redós del procés d'urbanització i urbanització que s'hi experimentava, no van traduir-se en un canvi dels funcionaments electorals, on la manipulació va continuar sent protagonista. Així s'observa al recull *Jurisprudencia electoral del Tribunal Supremo, 1910-1916*, on Francisco Aguado hi reuneix una setantena de denúncies per frau electoral que afecten la província de Barcelona. De totes aquestes, nosaltres n'hem seleccionat els setze casos on s'aporten més dades, tots ells

¹⁵ Gemma RUBÍ: “Esaños, votos e irregularidades. Los caprichos de la política en la Cataluña de la Restauración”, *Hispania Nova. Revista de Historia Contemporánea*, 7 (2007) – Separata, p. 17

¹⁶ Entre 1876 i 1886, Liberals i Conservadors obtingueren més del 90% de les actes disputades. Entre 1891 i 1905, ja només n'aconseguien un 75%, i entre 1905 i 1923 la seva capacitat d'influència davallà espectacularment, adjudicant-se només un 28% de les actes en joc. Gemma RUBÍ: “Esaños...”, p. 5

¹⁷ Gemma Rubí situa el punt d'inflexió a la resta de Catalunya en les eleccions de 1907 -les de la Solidaritat Catalana. Tot i així, la dificultat de trencar amb les dinàmiques de la Restauració es demostra en que fins el 1918 un partit amb vocació de “nacionalitzar” la vida política catalana com la Lliga Regionalista no aconseguiria ser hegemònic. Gemma RUBÍ, “Esaños...”, p. 16

representatius de la corrupció electoral del període. Els casos que es denunciaven demostraven la progressiva orientació del teixit social de la província de Barcelona cap a una societat de masses, ja que elements tradicionals com l'obtenció de favors d'un candidat per a la població que l'elegia¹⁸ (especialitat que es va arribar a conèixer com a *conseguidores*) o les coaccions des dels càrrecs públics havien anat perdent presència a favor de la compra massiva de vots, mentre els casos de violència física continuaven sent limitats i les *tupinades* (adulteració del cens o d'actes) mantenien la seva importància.

Començant per les pràctiques més *antigues*, de tots els casos analitzats només trobem dues denúncies per l'ús de recursos públics amb finalitats propagandístiques. Concretament, l'any 1910 el Tribunal Suprem (TS d'ara en endavant) absolia al polític solidari Manuel Farguell¹⁹ del delictes de suborn per haver recomanat al president de la Diputació Provincial de Barcelona aprovar la petició de l'alcalde de Berga d'usar un fons de donatius per a indemnitzacions per a construir un pont al poble. Malgrat que aquesta petició havia existit, l'alt tribunal argumentava que no se sabia en quin moment s'havia fet i, per tant, si havia estat cursada amb finalitats propagandístiques²⁰. Quatre anys més tard, a Igualada el candidat liberal Ramon Godó Lallana²¹ denunciava que el seu contrincant als comicis, el candidat conservador Manel González Vilart, havia aconseguit un Reial Decret que el 27 de febrer de 1914 declarava Monument Nacional el que s'havia d'erigir a El Bruc en honor als herois de la Guerra del Francès. Després d'aquest fet, diversos alcaldes havien malparlat del senyor Godó als seus conciutadans i elogiat al senyor González. El TS desestimaria aquesta demanda argumentant que el repartiment de vots a El Bruc (101 per Godó i 194 per González) no permetia percebre cap element de sospita sobre la marxa dels comicis i de la campanya²². Si ens basem en el

¹⁸ A les illes Canàries, per exemple, els diaris afins no informaven de les promeses ni compromisos adquirits pels candidats durant els períodes electorals, sinó que es dedicaven a enumerar el llistat de *favors* individuals o col·lectius proporcionats durant la legislatura que es tancava. José VARELA ORTEGA (dir): *El poder de la influencia...*, p. 566

¹⁹ Manuel Farguell de Magarola (Barcelona, 1845-Berga, 1928), procedent de l'òrbita conservadora, el 1907 s'havia incorporat a la candidatura catalanista. Senador per Girona (1907-1908) i diputat provincial per Barcelona, entre 1910 i 1916 va ser Diputat a Corts per Berga.

²⁰ Francisco AGUADO ARNAL: *Jurisprudencia electoral...*, p. 230

²¹ Ramon Godó Lallana (Bilbalo, 1864-Barcelona, 1931). Fill i nebot dels germans Carlos i Bartolomé Godó Pié, industrials igualadins que l'any 1881 havien fundat el diari *La Vanguardia* al favor del Partit Liberal de Sagasta i que havien ocupat un escó per aquest partit al Congrés dels Diputats entre 1881 i 1886 (Carlos) i 1893 i 1896 (Bartolomé) respectivament. En el cas de Godó Lallana, primer Comte de Godó, va ser diputat pels liberals entre 1899 i 1907 de manera ininterrompuda, guanyant les quatre eleccions que es van disputar en aquest interval per Igualada.

²² Francisco AGUADO ARNAL: *Jurisprudencia electoral...*, p. 163

recull d'Aguado, aquest tipus d'acció per obtenir vots anava clarament a la baixa a la Catalunya de principis del segle XX, però consultant altres fonts veiem que no va ser així en altres indrets d'Espanya: com explica Henry Buckley, en temps de la Segona República el tren exprés que unia Madrid i Algesires encara feia nou parades en només cinquanta quilòmetres al seu pas per Andalusia. Al preguntar-ne el perquè a les autoritats ferroviàries, aquest periodista anglès havia rebut com a resposta que això es produïa per culpa de la pressió realitzada pels cacics andalusos perquè el tren parés als seus pobles²³.

Pel que fa a la violència física, a la nostra font tornem a trobar-hi només dos casos en què hagi generat denúncia. Com ja hem dit abans, el recurs a la violència física va ser més aviat residual al llarg del període, encara que a diferència d'altres pràctiques sí que va anar guanyant terreny. Durant els primers compassos de la Restauració, l'alt abstencionisme feia que els electors poguessin anar a votar *convençuts* de moltes altres maneres (concessió de favors, suborns, etc.) i que recórrer a l'agressió física fos, per tant, innecessari. A mesura que la societat espanyola evolucionés cap a una estructura més moderna i, per tant, més difícil de controlar, sí que es va emprar més aquest recurs –seguint inscrit, tot i així, a una dimensió minoritària. Al recull d'Aguado hi trobem dues variants de la violència: en un primer cas, a la denúncia del candidat Godó sobre els comicis de 1914 a Igualada s'hi afegeix que hi havia 200 “matons” armats a les portes dels col·legis electorals per impedir-hi l'accés als adeptes del candidat liberal²⁴; mentre en un segon cas es denunciava que a Vilanova i la Geltrú l'any 1916 un desconegut havia trencat una urna electoral, pel que totes les paperetes havien caigut a terra i s'havia hagut de repetir l'elecció. Quan es tornés a realitzar la votació, l'acta no apareixeria, però sí els resultats, en els que el candidat de la Lliga Regionalista Josep Bertran i Musitu²⁵ obtindria el 100% dels suports²⁶. El TS desestimaria tots dos casos per manca de proves concloents.

El trencament d'urnes és una de les manifestacions més extremes de les manipulacions de les votacions conegudes popularment com a *tupinades* –com hem pogut veure també en el cas de Vilanova i la Geltrú, altres facetes més comunes eren l'adulteració d'actes o del cens.

²³ Henry BUCKLEY: *Vida y muerte de la república española*, Barcelona, Espasa Calpe, 2013, p. 130

²⁴ Francisco AGUADO ARNAL: *Jurisprudencia...*, p. 163

²⁵ Josep Bertran i Musitu (Montpeller, 1875-Barcelona, 1957). Membre fundador de la Lliga Regionalista, aquest estret col·laborador de Francesc Cambó va arribar a ser sotssecretari de Finances quan Cambó n'era ministre (durant el govern Maura de 1921) i ministre de Gràcia i Justícia durant tres setmanes del govern Sánchez Guerra de 1922. Inactiu durant la Dictadura de Primo de Rivera i la Segona República, jugaria un paper destacat als serveis d'informació franquistes durant la Guerra Civil.

²⁶ Francisco AGUADO ARNAL: *Jurisprudencia...*, p. 617

Les *tupinades* van ser una de les pràctiques que va tenir més continuïtat i un caràcter més extens durant tota la Restauració. Normalment, o bé s'excloïen del cens homes que complien amb els requisits per tenir dret a vot o se n'hi incloïen de morts (que votaven), així com es suplantava als electors –arreu d'Espanya eren conegudes les *cuadrillas de votantes*, que es desplaçaven per diversos pobles en un sol dia votant de forma repetida al candidat del partit governamental, pel que, a vegades, s'arribava al paroxisme que en un poble s'hi computessin més votants que habitants. Una de les denúncies que recull Aguado és contra la de 1916 contra l'elecció d'Enric Prat de la Riba²⁷ pel districte electoral de Granollers per haver recorregut, segons el candidat perdedor –Andrés de Boet– a la compra de vots i a la suplantació de votants en diversos municipis. Per justificar-ho, Boet adjuntava trenta-una certificacions d'alcaldes de barri referides a vots per part de desapareguts o difunts i diverses actes notarials on electors de Prat confessaven haver venut el seu vot a representants de la Lliga (als agents encarregats de l'obtenció de vots se'ls coneixia com a *muñidores*). Tota aquesta documentació no va ser considerada prou fiable pel TS, que va desestimar la denúncia²⁸. Bona mostra de que tots els candidats recorrien a les mateixes pràctiques és que, sis anys abans, un estret col·laborador de Prat de la Riba havia obtingut l'escó gràcies a haver interposat una denúncia per adulteració d'actes. Concretament, és la que es va interposar el candidat del Centre Nacionalista Republicà Jaume Cruells²⁹ el 1910 pels resultats electorals a Sabadell. Aquesta és l'única de les setanta denúncies davant d'aquest tribunal recollides per Francisco Aguado a la província de Barcelona entre 1910 i 1916, en què es dóna la raó al denunciant, gràcies a que les modificacions dels resultats damunt les actes estaven fetes amb tan poca traça –la grafia i la tinta usada per adulterar els resultats eren diferents de les originals– que resultaven perfectament detectables a simple vista³⁰.

En el cas de Prat de la Riba s'apuntava, a banda de les alteracions del cens, a la causa més comuna en totes les denúncies per corrupció electoral a la província de Barcelona estudiades pel TS entre 1910 i 1916: la compra de vots. En una societat tan difícil de controlar com era ja la del primer quart de segle XX en una regió industrialitzada com la barcelonina, el

²⁷ Enric Prat de la Riba (Castellterçol, 1870-1917). Membre fundador de la Lliga Regionalista i eminent teòric catalanista, va ser president de la Diputació de Barcelona entre 1907 i 1917 i president de la Mancomunitat de Catalunya des de la seva creació, el 1914, fins a la seva mort, el 1917.

²⁸ Francisco AGUADO ARNAL: *Jurisprudencia...*, pp. 829-830

²⁹ Jaume Cruells (Sabadell, 1863-Barcelona, 1920). Advocat i polític. Diputat provincial des del 1905, el 1907 havia sigut elegit com a vicepresident de la Diputació de Barcelona. L'any 1909 obtingué l'escó al Congrés dels Diputats.

³⁰ Francisco AGUADO ARNAL: *Jurisprudencia...*, pp. 708-712

sistema de la compra de vots era el que més facilitava l'obtenció dels resultats esperats. Com demostren els casos estudiats, el preu d'un vot oscil·lava de població en població, sent normalment més barats en poblacions encara poc *modernes*, en les que també hi trobem denúncies per coaccions per part dels càrrecs públics i dels patrons a favor d'un candidat governamental. Aquesta combinació es donava, per exemple, en la demanda presentada el 1914 contra Joaquim Sagnier i Vilavecchia³¹ per la seva elecció a Arenys de Mar³², en la que anteriorment estudiàvem de Godó contra González a Igualada el 1914 (on es precisa que el cens de Pierola sencer s'havia venut per 2.000 pessetes³³) o a la del 1916 al districte electoral de Vilanova i la Geltrú, on es denunciava que per afavorir al candidat de la Lliga Josep Bertran, a Canyelles es donava de beure als electors al Centre Català i a Castelldefels l'alcalde convidava a beguda a una taverna de la seva propietat. En un to menys festiu, en aquesta demanda s'inclouïa la denúncia de coaccions per part de les autoritats municipals a Gavà, Olesa de Bonesvalls i la compra de vots a Sant Pere de Ribes i a Sitges³⁴.

Un altre dels districtes on trobem denúncies combinades per la intervenció dels càrrecs municipals i per la compra de vots és a Manresa l'any 1916. En aquest cas, el candidat regionalista Josep Claret i Asols, tal com ha estudiat Gemma Rubí, va ser acusat pel candidat republicà Jesús Pinilla d'haver invertit 150.000 pessetes en suborns per comprar la voluntat del districte i haver recorregut a coaccions de tot tipus a través, presumptament, d'alcaldes, jutges i fiscals municipals, apoderats, majordoms de fàbrica i fabricants –a banda d'haver instal·lat tavernes als punts de votació³⁵. Aquest extrem es recull a la demanda interposada per Lluís Vila, tan pel que fa a les coaccions³⁶ com en la compra de vots³⁷. Aquest esquema el trobem repetit a Sabadell, on l'any 1914 el banquer i candidat del Partit Conservador Enric Turull Comadrán és acusat pel candidat perdedor, el republicà Joan Salas, d'haver guanyat les eleccions gràcies a la compra individual i col·lectiva de vots, “subornant-se i coaccionant-se Ajuntaments, repartint gratuïtament àpats, beguda, licors i tabacs”, dirigint alguns alcaldes

³¹ Joaquim Sagnier i Vilavecchia (Barcelona, 1864-1939). Diputat pel Partit Liberal Conservador per Arenys de Mar durant els períodes 1903-1906 i 1910-1917, va ser alcalde de Barcelona entre 1913 i 1914.

³² Francisco AGUADO ARNAL: *Jurisprudencia...*, pp. 793-794

³³ Francisco AGUADO ARNAL: *Jurisprudencia...*, p. 163

³⁴ Francisco AGUADO ARNAL: *Jurisprudencia...*, pp. 827-828

³⁵ Maria Gemma RUBÍ i CASALS: *Els catalans i la política en temps del caciquisme...*, pp. 59-60

³⁶ Francisco AGUADO ARNAL: *Jurisprudencia...*, pp. 197-198

³⁷ Francisco AGUADO ARNAL: *Jurisprudencia...*, pp. 316-317

personalment l'elecció i dipositant al cura de Ripollet 4000 pessetes per ser entregades a la Corporació municipal del poble si el senyor Turull hi obtenia més de 200 vots en els comicis³⁸. Tots aquests elements es repeteixen també en el cas de Vic en tots els comicis del període. Així, l'any 1910 el candidat catalanista Miquel Junyent denunciava coaccions i compra de vots en les eleccions en les que ha sigut derrotat. Concretament, haurien sigut l'alcalde i el jutge municipal de Vic "els directors i organitzadors" de l'elecció del candidat liberal Ròmul Bosch, mitjançant crides públiques en cartells (també firmats per altres alcaldes); cartes als electors i compra monetària de vots, pagant de 6 rals (1'5pta) a 25 pessetes, depenent de la localitat – amb preus especialment inflats a Rupit, Oristà i Orís–, sent directament en moltes ocasions els alcaldes els compradors dels sufragis³⁹. L'any 1914, el candidat regionalista Narcís Verdaguer i Callís⁴⁰ va ser denunciat per la compra de vots en plaça pública a Vic, Roda de Ter, Sant Hipòlit de Voltregà, Sant Feliu de Torelló i entre obrers en vaga del Ter. El preu dels vots hauria anat pujant a mesura que s'acostaven els comicis: de 6-8 reals (1'5-2 ptes) a 5 ptes depenent de l'hora⁴¹. Dos anys més tard, Verdaguer i Callís i Bosch s'intercanviarien denúncies per compra de vots en unes eleccions que havia guanyat el candidat liberal. Pel que es denuncia, "a Sant Hipòlit de Voltregà es van pagar els vots a 12 i 15 pessetes; a Sant Martí de Riudeperes els comprava el jutge municipal"; a Sant Pere de Torelló i a Sant Quirze de Besora es compraven grups d'electors de 6 en 6; a Santa Cecília de Voltregà es compraven 10 electors a 30 pessetes, a Sant Vicenç de Torelló 25 electors per 500 pessetes; a Santa Maria de Besora 25 pessetes per 10 electors; a Santa Maria del Corcó 20 electors a 28 pessetes; a Sobremunt, 35 vots a 500 pessetes. També hi havia hagut compra de sufragis a Tavèrnoles i Sant Feliu de Torelló. A Sant Joan de Fàbregas l'alcalde havia ofert el cens sencer al senyor Bosch per 1000 pessetes⁴².

Totes aquestes demandes per compra de vots van quedar desestimades pel TS per manca de proves concloents, malgrat que la informació que aportaven els denunciants en alguns casos fos ben precisa.

³⁸ Francisco AGUADO ARNAL: *Jurisprudencia...*, pp. 270-271

³⁹ Francisco AGUADO ARNAL: *Jurisprudencia...*, pp. 236-237

⁴⁰ Narcís Verdaguer i Callís (Vic, 1862-Barcelona, 1918). Advocat vigatà que va jugar un important paper en la configuració dins el catalanisme moderat i la Lliga Regionalista.

⁴¹ Francisco AGUADO ARNAL: *Jurisprudencia...*, p. 273

⁴² Francisco AGUADO ARNAL: *Jurisprudencia...*, pp. 326-327

CONCLUSIONS

Com hem pogut veure al llarg d'aquest estudi, l'evolució de la província de Barcelona cap a una societat moderna va generar un procés de trànsit en què la corrupció electoral no va desaparèixer, sinó que es va readaptar. L'elecció d'una font que només recull un període curt de temps i de forma parcial –que resulta interessant, però, pel seu poc coneixement fins ara i per la informació que aporta– fa que no tinguem una imatge de la variació del nombre de denúncies al llarg d'un lapse temporal llarg, però ens ha permès centrar-nos en entendre quin tipus de corruptela s'emprava i quin significat tenia. Hem vist que el nostre objecte d'estudi és el d'una societat que tendeix a urbanitzar-se i industrialitzar-se i per tant passa a ser de més difícil control, pel que majoritàriament es recorre a un tipus de corrupció electoral –la compra del vot– que no permet fidelitzar a l'electorat, sinó que ara ja haurà de batallar-se a cada convocatòria de comicis (sent el cas de Vic un dels més significatius, havent-hi un guanyador diferent per disputa electoral). Sabem també pel contingut d'algunes denúncies⁴³ que el frau electoral es denunciava als diaris que cada cap de facció tenia al seu servei i que, per tant, aquella societat era perfectament conscient que aquelles males pràctiques es duïen a terme. Però com ens han demostrat els casos dels candidats dels partits de nou format recorrien a les mateixes males pràctiques que els desprestigiats (però encara influents) partits dinàstics –en el cas del recull d'Aguado, veiem especialment els de la Lliga, encara que a Barcelona ciutat els candidats lerrouxistes excel·lissin també en aquestes pràctiques⁴⁴.

El recull de casos elaborat Francisco Aguado Arnal ens ofereix, doncs, el retrat d'una societat atrapada entre l'evolució cap a comportaments polítics moderns i el manteniment de vells vicis polítics que es feien aleshores encara impossibles d'eradicar per l'endarreriment social en el que encara es vivia a l'Espanya del primer quart de segle XX. Malgrat això, aquesta omnipresència de la corrupció i el progrés de l'evolució social van acabar resultant incompatibles, generant que pocs anys més tard el sistema de la Restauració es col·lapsés. Bona mostra d'això és que el règim que el va succeir immediatament, la dictadura de Primo de Rivera (1923-1930), va provar de basar la seva legitimitat en la necessitat d'una regeneració que va acabar sent simplement estètica; i que el que va venir després, la Segona República, tenia com a projecte fundacional combatre tots els factors d'endarreriment social que havien fet possible

⁴³ És el cas, per exemple, de la de Lluís Vila contra Josep Claret a Manresa. Francisco AGUADO ARNAL: *Jurisprudencia...*, pp. 316-317

⁴⁴ Veure José ÁLVAREZ JUNCO: *El emperador del Paralelo. Lerroux y la demagogia populista*, Barcelona, RBA, edició 2011. Per a un retrat literari irònic dels candidats renovadors a la Ciutat Comtal i l'ús de males pràctiques veure la novel·la de Santiago RUSIÑOL: *En Josepet de Sant Celoni*, Barcelona, L'Avenç, 2016

el frau electoral que recollia Aguado Arnal, punta de l'iceberg d'una corrupció sistèmica i element de domini sobre una societat cada cop estava menys disposada a mirar cap a una altra banda (malgrat la persistència del frau en algunes contrades espanyoles entre 1931 i 1936 deguda a la impossibilitat de canviar de cultura política d'un dia per l'altre)⁴⁵.

⁴⁵ Veure, per exemple, Julio PRADA RODRÍGUEZ: "Clientelismo y poder local en la Segunda República", *Hispania Nova*, 11 (2013), pp. 215-249, o Roberto VILLA GARCÍA: "Violencia en democràcia: las elecciones republicanas en perspectiva comparada", *Historia y Política*, n. 29, enero-junio (2013), pp. 247-267